

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Солдатенко О.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
ORCID: orcid.org/0000-0001-5633-2221*

Брунько В.,
*керівник НДЦ
ПАТ «Український зональний науково-дослідний
і проектний інститут по цивільному будівництву»*

Солдатенко О., Брунько В. Спрощена система оподаткування в Україні в умовах цифрової трансформації.

В умовах економічної кризи, яка виникла під час дії в Україні воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, актуальною є потреба у переформатуванні нинішньої вітчизняної системи оподаткування, спрямованому на максимальне спрощення та мінімізацію адміністративних процедур, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, контролем за дотриманням податкового законодавства, а також на оптимізацію державних видатків на вказані цілі через запровадженні на всій території України для всіх юридичних і фізичних суб'єктів реальної спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Авторами статті поставлено за мету, спираючись на ідеї простої, зрозумілої та ефективної в адмініструванні спрощеної системи оподаткування, запропонувати подальші напрями правового урегулювання покрокових дій держави при переході до цифрової вітчизняної системи оподаткування в умовах реалізації реальної податкової реформи.

З огляду на несуттєву частку єдиного податку у доходах зведеного бюджету України (близько 1,7–3 %) відсутня потреба у посиленні податкового навантаження на його платників, яке спостерігається протягом останніх років у зв'язку з прийняттям численних законодавчих актів, спрямованих на посилення регулюючих механізмів оподаткування суб'єктів, які обрали спрощену систему.

У статті запропоновано конкретні напрями правового урегулювання процесів, спрямованих на легалізацію доходів через податкову амністію, поступову відмову від обігу готівки і перехід виключно на безготівкові електронні трансакції, заборону бартерних операцій – для запровадження в умовах цифрової трансформації на території всієї країни для всіх як громадян, так і суб'єктів підприємницької діяльності спрощеної системи оподаткування у вигляді податку на трансакцію.

За наведеними у статті даними, оподаткування трансакцій за ставкою 1,6 % дозволило б забезпечити запланований на 2022 рік річний обсяг бюджетних надходжень при мінімізації адміністративних процедур і видатків на них. Ухвалення закону про податок на трансакції з одночасним скасуванням низки законодавчих і нормативно-правових актів щодо оподаткування – важливий крок для реалізації реальної податкової реформи.

Ключові слова: єдиний податок, податок на трансакцію, податок на рух грошей, податкова реформа, податкова амністія.

Soldatenko O., Brunko V. Simplified taxation system in ukraine in the conditions of digital transformation.

In the conditions of the economic crisis that arose during the martial law in Ukraine, introduced by the Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 № 64/2022, there is an urgent need to reformat

the current domestic taxation system, aimed at the maximum simplification and minimization of administrative procedures, related to the calculation and payment of taxes, control over compliance with tax legislation, as well as the optimization of state expenditures for the specified purposes through the introduction of a real simplified system of taxation, accounting and reporting throughout the territory of Ukraine for all legal and physical entities.

The authors of the article set a goal, based on the idea of a simple, understandable and effective in administration of a simplified taxation system, to propose further directions for the legal regulation of step-by-step actions of the state during the transition to a digital domestic taxation system in the conditions of the implementation of a real tax reform.

Given the insignificant share of the single tax in the revenues of the consolidated budget of Ukraine (about 1.7-3%) there is no need to increase the tax burden on its payers, which has been observed in recent years in connection with the adoption of numerous legislative acts aimed at strengthening regulatory mechanisms of taxation of entities that have chosen a simplified system.

The article proposes specific directions for the legal regulation of processes aimed at the legalization of income through tax amnesty, the gradual rejection of the circulation of cash and the transition exclusively to cashless electronic transactions, the prohibition of barter transactions – for implementation in the conditions of digital transformation throughout the country for everyone, both citizens and business entities of the simplified taxation system in the form of a transaction tax.

According to the data presented in the article, the taxation of transactions at the rate of 1.6% would allow to ensure the annual volume of budget revenues planned for 2022 while minimizing administrative procedures and expenses for them. The adoption of the law on the transaction tax with the simultaneous repeal of a number of legislative and regulatory acts on taxation is an important step for the implementation of real tax reform.

Key words: single tax, transaction tax, money movement tax, tax reform, tax amnesty.

Постановка проблеми. В умовах економічної кризи, яка виникла під час дії в Україні воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, є нагальна потреба у реформатуванні нинішньої вітчизняної системи оподаткування, спрямованому на максимальне спрощення та мінімізацію адміністративних процедур, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, контролем за дотриманням податкового законодавства, а також на оптимізацію державних видатків на вказані цілі. Актуальним є запровадження на всій території України для всіх юридичних і фізичних суб'єктів цифрової спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Стан опрацювання проблематики. Упродовж усього періоду становлення української державності в цілому й економіки зокрема проблемам спрощеного оподаткування приділено чималу увагу науковцями як економістами (С. Юрієм, С. Онишко, О. Музиченко), так і юристами. Дослідженню оподаткування малого бізнесу в Україні (з яким найчастіше пов'язується спрощена система) присвячено праці Ю. Аністратенко, правовому регулюванню єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва – М. Пожидаєвої, регулюванню альтернативних систем оподаткування – О. Костенко та багатьох інших. Водночас, результати згаданих досліджень спрямовані на урегулювання спеціальних податкових режимів в умовах функціонування загальної системи оподаткування, а не запровадження ефективної нової системи.

Мета статті. У статті поставлено за мету, спираючись на ідеї зрозумілої та простої в адмініструванні спрощеної системи оподаткування, запропонувати конкретні подальші напрями правового урегулювання покрокових дій держави при переході до цифрової спрощеної системи оподаткування в умовах реалізації реальної податкової реформи.

Вклад основного матеріалу. Відповідно до норми п. 291.2 ст. 291 Податкового кодексу України, спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм, що передбачає заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених п. 297.1 ст. 297 Кодексу, на сплату єдиного податку, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

До набрання чинності Податковим кодексом України спрощена система оподаткування не передбачала поділу суб'єктів підприємництва на групи, підприємці сплачували в еквіваленті близько 40 дол. США єдиного податку, за умови, що їх річний дохід не перевищував орієнтовно 100 тис. дол. США, а єдиний соціальний внесок не сплачувався взагалі оскільки на той час не було відповідного закону.

На сьогодні у результаті реформ у сфері оподаткування є чотири групи платників єдиного податку, серед яких четверта група – сільськогосподарські товаровиробники. Доходи третьої групи, на відміну

від першої та другої груп (для яких сума податку розраховується залежно від розміру прожиткового мінімуму чи мінімальної заробітної плати), оподатковуються за відсотковими ставками (3 % або 5 %, та 6 % або 10 %). На період дії в Україні воєнного стану можна перейти на ставку податку у розмірі 2 %.

В Україні для платників єдиного податку встановлено такі обмеження щодо обсягів отримуваних доходів, які дозволяють застосовувати спрощену систему оподаткування:

- для I групи – 167 розмірів мінімальної заробітної плати (1085,5 тис. грн (до 2 квітня 2020 року – 300 тис. грн));
- для II групи – 834 розміри мінімальної заробітної плати (5421,0 тис. грн (до 2 квітня 2020 року – 1,5 млн грн));
- для III групи – 1167 розмірів мінімальної заробітної плати (7585,5 тис. грн (до 2 квітня 2020 року – 5 млн грн)).

В Україні найбільш чисельною є друга група платників єдиного податку-фізичних осіб, які забезпечують біля 75 % надходжень від нього до місцевих бюджетів, тоді як надходження від юридичних осіб становлять близько 15 %. Водночас у структурі доходів місцевих бюджетів надходження від єдиного податку посідають другу позицію.

Станом на 1 січня 2022 року кількість осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності становила 1997030 одиниць [1], водночас ця кількість менша, ніж до набрання чинності у 2016 році закону України про обов'язкову сплату єдиного соціального внеску, коли таких платників налічувалося 2004966 од., після запровадження якого їх кількість зразу зменшилась до 1876493 од. (на 128,5 тис. од.) і мала тенденцію до зниження до 01.07.2017 р.

Надходження єдиного податку протягом 2014–2021 рр. наведено у таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

**Надходження до зведеного бюджету України коштів
від єдиного податку за 2014–2021 рр. млрд грн**

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сума	7,4	11,0	17,2	24,1	29,6	35,3	38,0	34,8
Частка у доходах зведеного бюджету, %	1,63	1,68	2,2	2,37	2,5	2,73	2,76	2,78
К-сть ФОП на 1 січня, млн. од.	–	–	2,0	1,153	1,292	1,39	1,886	1,911

Джерело: складено автором за даними [2].

Як видно з даних, наведених у таблиці, частка єдиного податку у доходах зведеного бюджету України складає близько 1,7–3 %, тобто вона не є суттєвою, такою, що має вплив на структуру доходів, а отже, відсутня потреба у посиленні податкового навантаження на його платників, яке спостерігається протягом останніх років. Зокрема:

1) у 2016 році ухвалено закон про обов'язкову сплату ЄСВ, що, як вже зазначалося, зумовило скорочення кількості суб'єктів малого підприємництва, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності;

2) у 2019 році, за ініціативою НБУ, передбачалося посилення контролю за порядком використання поточних рахунків фізичних осіб-підприємців (ФОП) у частині заборони використовувати кошти з їх рахунків на потреби, не пов'язані з підприємницькою діяльністю (кошти для власних потреб потрібно було перерахувати на окремий рахунок після сплати податків і зборів);

3) з 2021 року запроваджено обов'язкове використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО) (Закони від 20.09.2019 р. № 128-IX «Про внесення змін до Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг» та № 129-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг»), що ускладнило облік і звітність платників єдиного податку та знівелювало сутність спрощеної системи оподаткування, наведеної у ст. 291 По-

даткового кодексу України. Крім того, такі зміни збільшують і кількість адміністративних процедур в органах державної податкової служби України;

4) з 1 січня 2021 року ускладнено процедуру заповнення об'єднаної звітності з єдиного соціального внеску (ЄСВ) та податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) (єдиного податку) – закони від 19.09.2020 р. № 115-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» та № 116-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб», що також не відповідає визначенню поняття спрощеної системи оподаткування, наведеному у Податковому кодексі України.

Якщо звернутися до європейського досвіду щодо спрощеного оподаткування, то, наприклад, у Польщі існує два види оподаткування: за єдиною системою та за податковою карткою. Оподаткування за єдиною (фіксованою) ставкою передбачає оподаткування доходів від несільськогосподарської діяльності, зокрема у сфері послуг, коли оподаткуванню підлягає виручка (а не дохід). Ставки податку для різних видів діяльності становлять 20 %, 17 %, 8,5 %, 5,5 %, 3 % і 2 %. Платники податків, які використовують цю форму оподаткування, зобов'язані вести спрощений бухгалтерський облік доходів, основних засобів, нематеріальних активів.

Оподаткування за податковою карткою – це коли ставки податку залежать не тільки від виду діяльності, а й від кількості найманих працівників та розміру населеного пункту. Податкова картка звільняє від обов'язку ведення бухгалтерського обліку, подання податкових декларацій і сплати авансових платежів. Сума податку визначається рішенням податкового органу окремо для кожного податкового року. Податок зменшується на суму сплачених платежів за медичне страхування. Платник податків сплачує податок щомісяця (на 7-й день кожного місяця за попередній місяць і за грудень – до 28 грудня поточного фінансового року) [3]. На наш погляд, польську систему також не можна назвати аж занадто спрощеною, як і в інших європейських державах, про які піде мова далі.

У Хорватії встановлено сплату податку у вигляді одноразової суми на основі оцінки податкових органів. При цьому платник має відповідати двом критеріям: не бути платником податку на додану вартість та мати щорічні надходження від своєї діяльності, яка не перевищує розмір, встановлений Законом про ПДВ для обов'язкової реєстрації в системі ПДВ (300 тис. хорватських кун – орієнтовно 39 000 євро). Такий платник податків веде тільки облік отриманих сум, не зобов'язаний використовувати РРО і подавати річну податкову декларацію щодо доходу [3].

В Угорщині діє податок з фіксованою ставкою для низькобюджетних підприємств та малого бізнесу, дрібних платників податків – КАТА. Приватні/індивідуальні підприємці/підприємства повинні платити щомісяця фіксований податок в розмірі 50 тис. або 75 тис. форинтів (відповідно 163 та 245 євро).

КАТА замінює прибутковий податок, податок з дивідендів, податок на прибуток, соціальний внесок, внески на медичне страхування, пенсійні внески, внески на охорону здоров'я і професійний внесок [3].

Отже, проаналізувавши ситуацію зі спрощеною системою оподаткування в Україні та узагальнивши досвід окремих європейських країн, можна зробити висновок, що метою реформування такої системи має бути її вдосконалення у контексті унеможливлення зловживань, а не ускладнення процедур обліку та звітності. З огляду на це вбачається за доцільне підтримати позиції, висловлені, наприклад, Олександром Кендюховим [4]. Він пропонує запровадити один податок під назвою TAXKIN – податок на рух грошей, із максимально низькою, непомітною для платника ставкою, «настільки простий в адмініструванні, що саме адміністрування можна зробити невидимим для платника та навіть юридично відсторонити платника від участі в адмініструванні» [4]. Його позиція полягає у тому, що йдеться не про зменшення чи збільшення кількості податків, зниження або підвищення ставок податків чи про їх зміну, а мається на увазі «радикально новий, максимально простий і прозорий механізм збирання грошей для наповнення бюджету», тобто його запровадження пропонується не «на додачу, а замість головних бюджетоутворюючих і в той же час найпроблемніших податків. Змінюється сам принцип оподаткування, його суть: податок не на дохід, оборот тощо, а плата за рух грошей» [4].

Як відомо, реформа – це корінний перелом усталених процесів, традицій. Суть запропонованої реформи у сфері оподаткування полягає у скасуванні податку на додану вартість, податку на прибуток,

податку на дохід фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців, і заміна їх цифровим податком на рух грошей (транзакцію), що, в умовах цифрової трансформації, набуває особливої актуальності.

Автор ідеї зазначає, що для умов України (станом на 2016 р.) сумарний обсяг транзакцій, за даними Державної служби статистики України, становив близько 16500 млрд грн. Сукупні надходження до бюджету від ПДВ, податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб у 2016 р. склали 434,5 млрд грн – це близько 50 % бюджетних надходжень, тобто частка цих податків у сумарному обсязі транзакцій становила 2,6 %. Це означає, що базова величина податку на рух грошей може коливатися в межах від 2,0 % до 2,6 % від суми транзакції [4]. Якщо взяти до уваги, що тільки у 1-му півріччі 2022 року сума транзакцій склала 46000 млрд грн, що більше ніж за весь 2016 рік у 2,8 рази, то для забезпечення запланованої річної суми бюджетних надходжень достатньо застосувати ставку податку на транзакцію у розмірі 1,6 %.

Автори статті, підтримуючи ідею запровадження податку на рух грошей, переконані, що такий крок сприятиме прискоренню економічних процесів і збільшенню обсягу транзакцій. Податок на рух грошей вилучатиметься в цифровому режимі в банку відправника автоматично в момент проведення банківських операцій як між фізичними, так і між юридичними особами.

Розмір податку можна поступово знизити до 1 %, що зробить його непомітним для платників – це, дійсно, можна буде вважати податковою реформою – якісною докорінною зміною попередньої системи. Буде відсутня потреба у веденні платниками податків обліку та звітності, а отже, не стане й суб'єктів, які адмініструють відповідні процеси – контролюючих органів. Повністю ліквідуються всі можливі корупційні схеми, пов'язані з оподаткуванням.

На сьогодні можна з упевненістю говорити, що можливість запровадження такого податку в Україні є цілком реальною. На підтвердження цього доцільно нагадати, що 21 липня 2021 року набрали чинності закони щодо «нульового декларування» – Закон № 1539-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» та Закон № 1542-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку із внесенням змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету». Вони визначають особливості проведення одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб у період з 1 вересня 2021 року по 1 вересня 2022 року. Міністерством фінансів України розроблено форму одноразової (спеціальної) добровільної декларації та Порядок її подання [5].

Відповідно до вказаних законодавчих і нормативних актів, декларант може вказати серед активів валютні цінності (крім коштів у готівковій формі), цінні папери, рухоме та нерухоме майно, зокрема об'єкти незавершеного будівництва, частки у майні юридичних осіб, які знаходяться в Україні чи за кордоном.

Із задекларованих активів необхідно сплатити збір:

- 9 % щодо валютних цінностей на рахунках в іноземних фінансових установах, а також з інших активів, що знаходяться за кордоном;
- 5 % щодо валютних цінностей на рахунках у банках в Україні, а також інших активів, що знаходяться (зареєстровані) в Україні;
- 2,5 % щодо номінальної вартості державних облігацій України, придбаних декларантом у період з 01 вересня 2021 року до 31 серпня 2022 року.

Якщо усі необхідні збори будуть сплачені, гарантується звільнення від відповідальності за порушення податкового, валютного законодавства. Крім того, гарантується нерозголошення державними органами та їхніми посадовими особами відомостей, що містяться в одноразових добровільних деклараціях, без відповідного рішення суду.

У цьому контексті можна стверджувати, що ухвалення та набрання чинності вказаними законами є одним із кроків до запровадження податку на транзакцію – сутність якого полягає в нульовому адмініструванні, а отже, і в скороченні видатків державного бюджету, мінімізації не ринкових ризиків бізнесу, зростанні кредитування і зниженні процентних ставок, розширенні податкової бази для всіх

платників податків без винятку, мінімізації популізму, зростанні обсягу грошової маси в банках, мінімізації впливу олігархів і корупціонерів. Легалізація доходів через податкову амністію – перший і вкрай важливий крок для здійснення реальної податкової реформи.

Висновки. В умовах цифрової трансформації пропонується запровадити на території всієї країни для всіх як громадян, так і суб'єктів підприємницької діяльності спрощену систему оподаткування у вигляді податку на рух грошей (на трансакцію), що дозволить забезпечити стабільності та незмінність правил для платників такого податку упродовж тривалого часу та дозволить державі виконувати повною мірою всі функції, спрямовані на реалізацію прав громадян, визначених Конституцією України.

Для цього у подальшому необхідно урегулювати правовими нормами поступову повну відмову від обігу готівки та перехід виключно на безготівкові електронні трансакції, а також розробити законопроекти, спрямовані на заборону бартерних операцій. Після зазначених кроків, за наявності політичної волі, буде можливість спрямувати всі зусилля на ухвалення закону про податок на трансакції, з одночасним скасуванням Податкового кодексу України та втратою чинності численних нормативно-правових актів, якими сьогодні урегульовано процеси адміністрування податків, зборів (плат, внесків).

Список використаних джерел:

1. Фопономіка. URL: <https://opendatobot.ua/open/foronomics> (дата звернення 27.07.2022).
2. Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income> (дата звернення 27.07.2022).
3. Чи існує тотальна РРОізація в країнах Європи. URL: https://biz.ligazakon.net/news/190413_chi-snu-totalna-rrrozatsya-v-kranakh-vropi (дата звернення 27.07.2022).
4. Кендюхов О. До питання про реформування податкової системи. URL: https://zn.ua/ukr/finances/taxkin-322187_.html (дата звернення 27.07.2022).
5. Про затвердження форми одноразової (спеціальної) добровільної декларації та Порядку її подання: Наказ Міністерства фінансів України від 02.08.2021 № 439. *Офіційний вісник України*. 20.08.21. № 64. Ст. 4088.